

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336:334.784

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-18>

Давиденко Н.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Національного університету біоресурсів і природокористування України

Жовніренко О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Ключка О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
Університету державної фіскальної служби України

Davydenko Nadiia

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Zhovnireno Olena

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of Enterprise,
Trade and exchange activities
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

Kliuchka OIha

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of financial markets
University of the State Fiscal Service of Ukraine

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

FINANCIAL SUPPORT FOR THE REPRODUCTION OF BALANCED AGRICULTURAL LAND USE

Установлено, що фінансові відносини у сільськогосподарському землекористуванні поєднують дуже великий ланцюг взаємозв'язків між державою, підприємствами, фізичними особами та фінансово-кредитними установами щодо фінансового забезпечення відтворення сільськогосподарського землевикористання. Фінансово-кредитний механізм для стимулювання збалансованого сільськогосподарського землекористування можна визначити як структурно складний і розгалужений; він має власні особливості щодо забезпечення його реалізації і впливу на суб'єктів фінансово-кредитних відносин у напрямі регулювання їхньої діяльності. Доведено, що необхідно створити такі умови господарювання, щоб незбалансоване використання земельних угідь стало економічно не вигідним. Рівень рентабельності й обсяг прибутків землекористувачів мають стати залежними від ступеню досягнення збалансованого сільськогосподарського землекористування, що визначається комплексом агрохімічних показників якості стану земель, які використовуються для сільськогосподарської діяльності.

Ключові слова: фінансове забезпечення, землекористування, збалансований розвиток, сільськогосподарське виробництво.

Установлено, что финансовые отношения в сельскохозяйственном землепользовании сочетают очень большую цепь взаимосвязей между государством, предприятиями, физическими лицами и финансово-кредитными учреждениями относительно финансового обеспечения воспроизводства сельскохозяйственного землепользования. Финансово-кредитный механизм для стимулирования сбалансированного сельскохозяйственного землепользования можно определить как структурно сложный и разветвленный; он имеет свои особенности обеспечения его реализации и воздействия на субъектов финансово-кредитных отношений в направлении регулирования их деятельности. Доказано, что необходимо создать такие условия хозяйствования, чтобы несбалансированное использование земельных угодий стало экономически не выгодным. Уровень рентабельности и объем прибыли землепользователей должны стать зависимыми от степени достижения сбалансированного сельскохозяйственного землепользования, определяться комплексом агрохимических показателей качества состояния земель, используемых для сельскохозяйственной деятельности.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, землепользование, сбалансированное развитие, сельскохозяйственное производство.

An important component of forming the basis for the balanced development of the domestic agricultural sector is the reproduction and protection of land resources. A significant part of the problems here are directly related to the insufficiency and inefficiency of financial support for agricultural land use. The purpose of the article is to reveal the financial and credit mechanism for ensuring balanced land use and to develop proposals for improving the financial support for the reproduction and protection of agricultural land through the introduction of tax incentives. The financial and credit mechanism for stimulating balanced agricultural land use can be defined as structurally complex and diversified; it has its own features to ensure its implementation and influence on the subjects of financial and credit relations in the direction of regulating their activities. It is established that financial relations in agricultural land use combine a very large chain of relationships between the state, enterprises, individuals and financial institutions in terms of financial support for the reproduction of agricultural land use. The financial and credit mechanism for stimulating balanced agricultural land use can be defined as structurally complex and branched; it has its own features to ensure its implementation and influence on the subjects of financial and credit relations in the direction of regulating their activities. It is proved that it is necessary to create such conditions of management that unbalanced use of land became economically unprofitable. The level of profitability and income of land users should become dependent on the degree of achievement of balanced agricultural land use, which is determined by a set of agrochemical indicators of the quality of land used for agricultural activities. In order to financially ensure the reproduction of balanced agricultural land use, the introduction of tax incentives is proposed. These include the formation of general favorable tax conditions for enterprises in the agricultural sector of the economy and the introduction of targeted tax benefits. It is established that the use of the above financial and credit levers and incentives for the development of balanced land use is the most accepted in today's challenges, because it has minimal impact on the expenditure side of the state budget.

Keywords: financial provision, land use, balanced development, agricultural production.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Важливими складниками формування основи для збалансованого розвитку вітчизняного аграрного сектору є відтворення та охорона земельних ресурсів. Вагома частка проблем тут прямо пов'язана з недостатністю та неефективністю фінансового забезпечення сільськогосподарського землевикористання [1]. Ті кошти, які передбачені бюджетами різного рівня та суб'єктами аграрного господарювання, є недостатніми для повноцінного відновлення сільськогосподарського землевикористання. Земельний податок й орендна плата, які сплачуються за користування земельними ресурсами, надходять у загальний фонд місцевих бюджетів та не мають цільової прив'язки відносно фінансування проєктів відтворення та охорони земель.

Недосконалість міжбюджетних відносин стосовно розподілу земельного податку не забезпечує передумов щодо повноцінного поширення інструментів економічного стимулювання раціонального сільськогосподарського землевикористання. Більшість землекористувачів не спроможна погашати також відсоткові ставки комерційних банків у разі отримання кредитних ресурсів для охорони земельних ресурсів та ефективного відтворення сільськогосподарського землевикористання [5].

Отже, фінансові відносини у сільськогосподарському землекористуванні поєднують дуже великий ланцюг взаємозв'язків між державою, підприємствами, фізичними особами та фінансово-кредитними установами щодо фінансового забезпечення відтворення сільськогосподарського землевикористання. На жаль, в умовах сучасних викликів окремі складники фінансових відносин щодо фінансового забезпечення сільськогосподарського землевикористання є лише номінально інституціоналізованими та не отримали широко поширення в господарській практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженню різноманітних аспектів раціонального використання, охорони і відтворення земельних ресурсів присвячено праці: В.А. Борисової, О.О. Веклич, В.А. Голян, Д.І. Гнатковича, Б.М. Данилишина, Д.С. Добряка, А.І. Кри-сак, М.А. Лендела, А.С. Лисецького, О.А. Мамалюк, А.С. Мартина, А.П. Сави, Б.О. Сидорчука, І.Н. Топіхи, В.М. Трегубчука, А.М. Третяка, М.А. Хвесика та інших науковців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Водночас, віддаючи належну увагу працям учених у цьому напрямі, слід звернути увагу на те, що нині відсутні наукові розробки, присвячені питан-

ням функціонування інституту фінансового забезпечення відтворення сільськогосподарського землекористування, недостатньо розглянуто стимулюючий фінансовий механізм здійснення відтворення сільськогосподарського землекористування та не визначено його складники.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є розкриття фінансово-кредитного механізму забезпечення збалансованого землекористування та розроблення пропозицій щодо поліпшення фінансового забезпечення відтворення та охорони сільськогосподарських земель через упродовження податкових стимулів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економічне регулювання збалансованого використання сільськогосподарських земель за будь-яких умов потребує застосування комплексу відповідних фінансових та кредитних важелів.

Як стверджують провідні вчені, саме фінансово-кредитні важелі спроможні усунути наявні диспропорції у розвитку сільськогосподарського виробництва та, зокрема, й у напрямі збалансування сільськогосподарського землекористування з метою поліпшення його якісних характеристик [8]. Значення фінансово-кредитних важелів як базового елементу системи регулювання зумовлене їхньою вибірковою дією та конкретизацією дії. Застосування фінансово-кредитних важелів слід розуміти через призму фінансово-кредитних відносин у цілому, де вони демонструють свою економічну сутність і по-різному впливають на суб'єктів господарювання.

Окремі науковці розглядають механізм фінансово-економічного регулювання землекористування як систему заходів фінансового впливу, спрямованих на реалізацію земельної політики держави, забезпечення прав землевласників та землекористувачів, установлення соціально справедливих платежів за землю, економічне стимулювання раціонального та ефективного землекористування, на захист земель сільськогосподарського призначення від виснаження, зниження родючості ґрунтів, самозахоплення. На їхню думку, повноцінна система фінансово-економічних регуляторів земельних відносин повинна включати: земельний податок; орендну плату за землю; компенсаційні платежі у разі вилучення земель; компенсаційні виплати у разі консервації земель; заохочення (премії) за підвищення якості земель; платежі за зниження родючості ґрунтів; податки у цивільному земельному обігу; нормативну ціну землі; ринкову ціну землі; заставну ціну землі; податкові пільги; інвестиційно-кредитні стимулятори; штрафні платежі та фінансові санкції [11, с. 403–404].

У процесі фінансово-господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання виникають відповідні фінансово-кредитні відносини, що пов'язані з організацією аграрного виробництва та реалізацією продукції, а також формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів та грошового потоку [3].

Фінансово-кредитні відносини, які вибудовуються між різними суб'єктами господарювання, віддзеркалюються за допомогою таких фінансових категорій,

як валовий дохід, виручка від реалізації продукції, прибуток, фінансові санкції, рентабельність, амортизаційні відрахування, фінансові стимули та ін. Фінансово-кредитні взаємовідносини між підприємствами та фізичними особами базуються на таких фінансових категоріях, як заробітна плата, податки, інвестиції, дивіденди тощо.

Під час здійснення фінансово-кредитних взаємин у межах суб'єкта господарювання проявляються такі фінансові категорії: прибуток, доходи та витрати, фінансові санкції, матеріальні стимули, рентабельність, фінансова стійкість та фінансова безпека, виручка, амортизація тощо.

Розвиток таких відносин безпосередньо залежить від функціонування фінансово-кредитного механізму, який у своїй суті поєднує грошові потоки і фінансово-кредитні важелі.

За твердженням Д.В. Солохи та О.В. Беякової, фінансово-кредитний механізм щодо забезпечення збалансованого землекористування та екологізації виробничої діяльності повинен відповідати таким основним вимогам [9, с. 128]:

- включати значний обсяг державних замовлень;
- використовувати важелі пільгового кредитування та оподаткування, цінової політики;
- отримувати цільові джерела підтримки екологічно безпечного виробництва;
- активно використовувати можливості механізмів зовнішнього фінансування;
- створити відповідне середовище з метою ефективної діяльності виробничих формувань;
- сформувати єдиний державний реєстр юридичних та фізичних осіб, які займаються екологічно безпечним сільськогосподарським землекористуванням;
- адаптувати та забезпечити ефективну імплементацію основних принципів відносно відповідних міжнародних правил і стандартів із метою екологізації аграрного виробництва;
- сприяти формуванню та ефективному функціонуванню асоціацій у галузі екологічного підприємства, розглянути і налагодити діалог між ними;
- визначити і спрямувати фінансові джерела розвитку екологічно безпечного землекористування;
- удосконалити адміністративну співпрацю між відповідними органами влади та комерційними структурами;
- сприяти обміну досвідом і передовою практикою відносно політики у сфері збалансованого землекористування для визначення пріоритетних завдань та якісної оцінки заходів в окремих сегментах.

На рис. 1 наведено схему фінансово-кредитного механізму забезпечення відтворення сільськогосподарського землекористування.

На жаль, як показує вітчизняна практика, більшість із представлених елементів для забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування є не прийнятими до уваги взагалі, не підтримуються в широкому сенсі або ж є лише задекларованими і не відповідають чинним нормам і з числа затверджених на законодавчому рівні.

За таких умов, на наше переконання, доцільно звертати увагу на ті методи, важелі та інструменти,

Держава та регіони

за яких під впливом фінансових функцій відбувається формування вхідних та вихідних грошових потоків для здійснення сільськогосподарського виробництва загалом та конкретного підприємства зокрема.

Як стверджує П.А. Стецюк, проблема фінансового забезпечення на мікрорівні полягає не у відсутності фінансових ресурсів взагалі, а в доступі до них конкретного підприємства, формах і методах їх розподілу між галузями економіки й господарюючими суб'єктами [10].

Представлений традиційний підхід до розвитку фінансово-кредитних відносин у сільськогосподарському виробництві базується на визначальній ролі держави.

Але ми переконані, що в умовах сучасних викликів основними й визначальними методами, інстру-

ментами та важелями у розвитку сільськогосподарського виробництва, а тим більше збалансованого сільськогосподарського землекористування, мають стати важелі і стимули ринкового характеру. Упровадження зазначених складників сприятиме створенню належних умов для досягнення збалансованого сільськогосподарського землекористування. Тобто необхідно створити такі умови господарювання, щоб незбалансоване використання земельних угідь стало економічно не вигідним. Рівень рентабельності й обсяг прибутків землекористувачів мають стати залежними від ступеню досягнення збалансованого сільськогосподарського землекористування, що визначається комплексом агрохімічних показників якості стану земель, які використовуються для сільськогосподарської діяльності.

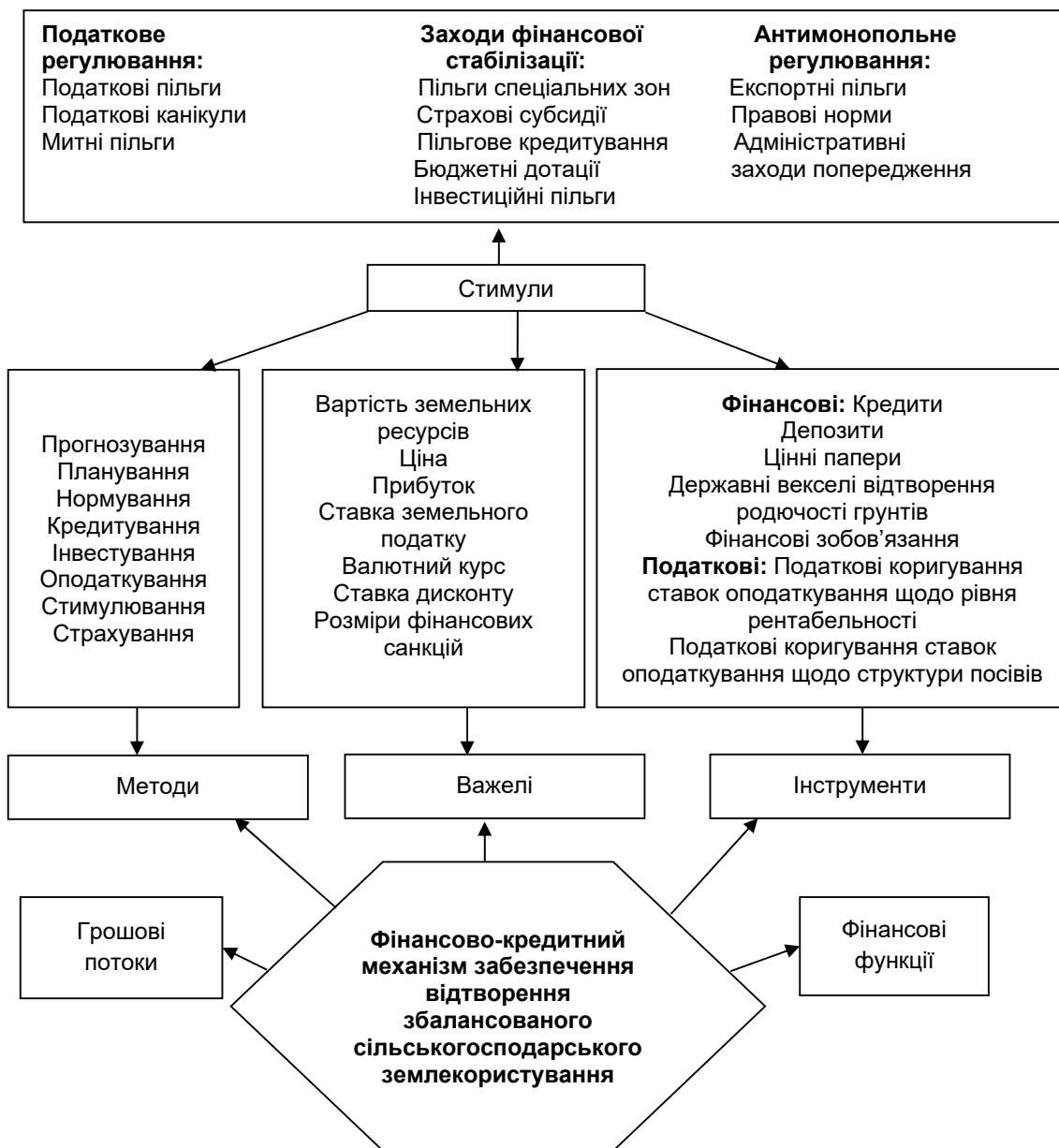

Рис. 1. Фінансово-кредитний механізм забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування

Джерело: складено авторами за [1; 5–7]

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Із метою фінансового забезпечення відтворення збалансованого сільськогосподарського землекористування доцільним є впровадження податкових стимулів, зокрема:

1. Створення сприятливих податкових умов [1, 2]:
– формування загальних сприятливих податкових умов для підприємств аграрного сектору економіки.

2. Запровадження податкових пільг цільового призначення [6; 7]:

– установа податкового кредиту з податку на додану вартість для виробників екологічно безпечної аграрної продукції (зменшення податкових зобов'язань із ПДВ в обсязі, еквівалентному частці витрат поточного податкового періоду, що були спрямовані на фінансування екологічного складника виробництва);

– запровадження амортизаційної премії, що дає можливість списувати витрати (для зменшення податкової бази з податку на прибуток) на капітальні вкладення частини початкової вартості необоротних активів, які використовують для переходу чи реалізації екологічно безпечної землекористування;

– звільнення від обкладання ПДВ операцій із відчуження та передачі прав на результати видів інтелектуальної діяльності, безпосередньо пов'язаних з інноваціями.

Отже, фінансово-кредитний механізм для стимулювання збалансованого сільськогосподарського землекористування можна визначити як структурно складний і розгалужений; він має власні особливості щодо забезпечення його реалізації і впливу на суб'єктів фінансово-кредитних відносин у напрямі регулювання їхньої діяльності. Установлено, що застосування вищерозглянутих фінансово-кредитних важелів та стимулів щодо розвитку збалансованого землекористування є найбільш прийнятним в умовах сучасних викликів, тому що має мінімальний вплив на видаткову частину державного бюджету.

Бібліографічний список:

- Davydenko N., Wasilewska N. Paradigm of Financial provision of the agricultural land restoration in Ukraine. Problems of world agriculture. Warsaw. *Scientific Journal of Warsaw University of Life Science series Problems of World Agriculture*. 2017. Vol. 17. № 4. P. 41–51.
- Давиденко Н.М. Сучасні проблеми фінансового забезпечення відтворення сільськогосподарських земель в Україні. *Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика* : матеріали VII Міжнародної науково-практ. конференції, м. Хмельницький, 8–9 жовтня 2020 р. Хмельницький, 2020. 404 с.
- Давиденко Н.М., Порохівник Ю.О. Фінансове забезпечення вирішення еколого-економічних проблем землекористування в аграрному секторі економіки України. *Бізнес-навігатор*. 2019. № 4(530). С. 146–149.
- Мартин А.Г. Деякі підходи до еколого-економічного удосконалення структури земельних угідь. *Науковий вісник НАУ*. 2003. Вип. 68. С. 230–233.
- Паляничко Н.І. Фінансово-економічне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів України. Київ : Аграрна наука, 2017. 240 с.
- Сава А.П., Сидорук Б.О. Обґрунтування комплексу фінансово-кредитних важелів у системі стимулювання екобезпечного аграрного виробництва. *Інноваційна економіка*. 2013. № 8(46). С. 168–173.
- Сапич Н.М. Земельне оподаткування і проблеми реалізації сільськогосподарської продукції. Вісник Харківського національного технічного університету сільськогосподарства. *Економічні науки*. 2007. Вип. 52. С. 290–295.
- Сидорук Б.О. Збалансоване використання земельно-ресурсного потенціалу аграрних формувань : монографія. Тернопіль : Крок, 2018. 363 с.
- Солоха Д.В., Белякова О.В. Теоретические основы формирования механизма управления эколого-экономическим развитием. *Экологическое образование и экологическая культура населения* : материалы Международной научно-практической конференции 25–26 февраля 2013 г. Прага : Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», 2013. С. 124–137
- Стецюк П.А. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2005. № 11. С. 111–116.
- Хвесик М. А., Голян В.А., Крисак А.І. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні : монографія. Київ : Кондор, 2007. 522 с.

References:

- Davydenko N., Wasilewska N. (2017) Paradigm of Financial provision of the agricultural land restoration in Ukraine. Problems of world agriculture. Warsaw. *Scientific Journal of Warsaw University of Life Science series Problems of World Agriculture*, vol.17, no. 4, pp. 41–51.
- Davydenko N.M. (2020) Suchasni problemy finansovogo zabezpechennja vidtvorennja siljskoghospodarsjkykh zemelj v Ukrajinі [Modern problems of financial support for the reproduction of agricultural land in Ukraine]. Proceedings of the *Mekhanizmy, strategiji, modeli ta tekhnologiji upravlinnja ekonomichnyh systemamy za umov integracijnykh procesiv: teorija, metodologija, praktyka* (Ukraine, Khmelnytsky, October 8–9, 2020), Khmelnytsky, pp. 190–192.
- Davydenko N.M., Porokhivnik Y.O. (2019) Finansove zabezpechennja vyrishennja ekologho-ekonomichnykh problem zemlekorystuvannja v aghrarnomu sektori ekonomiky Ukrajinі [Financial support for solving ecological and economic problems of land use in the agricultural sector of Ukraine 's economy]. *Research and production magazine "Business Navigator"*, no. 4 (530), pp.146–149.
- Martin A.G. (2003) Dejaki pidkhody do ekologho-ekonomichnogho udoskonalennja struktury zemeljnykh ughidj [Some approaches to ecological and economic improvement of land structure]. *Scientific Bulletin of NAU*, vol. 68, pp. 230–233.
- Palyanichko N.I. (2017) Finansovo-ekonomichne zabezpechennja zbalansovanogho vykorystannja zemeljnykh resursiv Ukrajinі *Financial and economic support of balanced use of land resources of Ukraine*. Kyiv: Aghrarna nauka (in Ukrainian).
- Sava A.P., Sidoruk B.O. (2013) Obgruntuvannja kompleksu finansovokredytnykh vazheliv v systemi stymuljuvannja ekobezpechnogho aghrarnogho vyrobnytva [Substantiation of a complex of financial and credit levers in the system of stimulation of ecologically safe agricultural production]. *Innovative economy*, no. 8(46), pp. 168–173.
- Sapych N.M. (2007) Zemelne opodatkuvannja i problemy realizaciji siljskoghospodarskoji produkciji [Land taxation and problems of sale of agricultural products]. *Bulletin of the Kharkiv National Technical University of Agriculture. Economic sciences*, vol. 52, pp. 290–295.

8. Sidoruk B.O. (2018) Zbalansovane vykorystannja zemeljno-resursnogoho potencialu aghrarnykh formuvanj. *Balanced use of land and resource potential of agricultural formations*. Ternopil: Step (in Ukrainian).
9. Solokha D.V., Belyakova O.V. (2013). Teoreticheskie osnovy formirovaniya mekhanizma upravleniya ekologo-ekonomicheskim razvitiem [Theoretical foundations of the formation of the management mechanism for ecological and economic development]. Proceedings of the *Environmental education and environmental culture of the population* (Czech Republic, Prague, February 25–26, 2013), Prague: Vědecko vydavatelské centrum «Sociosféra-CZ», pp. 124–137.
10. Stetsyuk P.A. (2005) ormuwannja finansovykh resursiv sils'jokoghospodars'kykh pidpryjemstv [Formation of financial resources of agricultural enterprises]. *Economics of agro-industrial complex*, no. 11, pp. 111–116.
11. Hvesik M.A., Golyan V.A., Krisak A.I. (2007) Instytucionaljni transformaciji ta finansovo-ekonomichne reghuljuvannja zemlekorystuvannja v Ukrajinі. *Institutional transformations and financial and economic regulation of land use in Ukraine*. Kyjiv: Condor (in Ukrainian).